

Сповідь дона Хуана

Карел Чапек

Переклад Володимира Лисенка

Смерть бідолашної донї Ельвіри був відомщена: дон Хуан Теноріо лежав з простромленими грудьми в Посаду де лас Реїнас і помирав.

— Емфізема легень, — буркотів місцевий лікар. — Інший би ще викрутився, але такий потріпаний caballero, як дон Хуан... кепські справи, Лепорелло. Сказати по правді, не подобається мені його серце. Втім, це зрозуміло: після таких пригод in venere (любовних, лат.) — яскраво виражене виснаження, добродії. Я б на твоєму місці, Лепорелло, запросив до нього про всяк випадок священика; бути може, твій хазяїн ще прийде до тями... хоча нинішній стан науки... ну, не знаю. Честь маю кланятися, caballeros.

Ось так і сталося, що падре Хасинто сів у ногах дона Хуана і став чекати, коли пацієнт очуняє, а сам тим часом молився за цю невинувато грішну душу. "Ах, якби мені вдалось врятувати цього закоренілого волоцюгу, — думав добрий патер. — Йому, здається, добряче дісталось — може хоч це стримає його гординю і приведе до покайного смирення. Не всякому доводиться роздобути настільки славетного і безсовісного розпусника; так, братику ти мій, такий рідкісний випадок не траплявся, мабуть, і єпископові Бургоському. От вже будуть шепотітися люди — дивіться, он йде падре Хасинто, той самий, що спас душу дона Хуана..."

Падре здригнувся й осінив себе хресним знаменням: він опам'ятався від диявольської спокуси гордині, а до того ж — побачив, що умираючий дон Хуан спрямував на нього палаючий і начебто глузливий погляд.

— Любий сину мій, — мовив достойний падре, як тільки міг привітніше, — ти помираєш. Незабаром ти постанеш перед престолом вищого судії, обтяже— ний усіма гріхами, звершеними тобою протягом мерзенного життя. Прошу тебе, в ім'я любові Господа нашого, зніми їх з себе, поки ще є час; не личить тобі відправлятися на той світ у нечистому рубищі розпусти, закаляному брудом земних діянь.

— Згода, — ледь чутно відказав дон Хуан, — можна ще раз перемінити костюм. Падре, я завжди прагнув бути одягненим відповідно до обставин.

— Боюсь, — зауважив падре Хасинто, — що ти не зовсім мене зрозумів. Я запитую тебе — чи хочеш ти покаятись і сповідатись у своїх гріхах.

— Сповідатись, — глухо повторив дон Хуан. — Гарненько очорнити себе... Ах, отче, ви й не повірите, як це діє на жінок!

— Хуане, — насупився добрий патер, — покинь думки про земне; пам'ятай — тобі треба розмовляти зі своїм Творцем.

— Я знаю, — кволо відказав дон Хуан. — пристойність вимагає, щоб людина вмирала християнином. А я завжди старанно намагався дотримувати пристойності... по можливості, отче. Клянуся честю, я відкрию все без зайвих зволікань, бо, по-перше, я

занадто слабий, щоб говорити довго, а по-друге, моїм принципом завжди було йти до мети навіпростець, коротким шляхом.

— Віддаю належне твоїй рішучості, — сказав падре Хасинто. — Але спершу, любий сину мій, приготуйся як належить, спитай свою совість, збуди в собі смиренний жаль за свої провини. Я ж поки зачекаю.

Дон Хуан заплющив очі і взяв на допит свою совість, а падре став тихо молитись, щоб Бог послав йому поміч та просвітив його.

— Я готовий, отче, — мовив за якийсь час дон Хуан і почав говорити.

Падре Хасинто задоволено похитував головою; сповідь здавалась щирою і повною; у ній не бракувало визнань неправди і блюзнірства, убивств, клятвопорушень, гордині, обману і зрадництва... Дон Хуан і справді був великий грішник. Але раптом він змовк, немов стомившись, і прикрив очі.

— Відпочинь, любий сину, — терпляче побадьорив його священик, — а потім продовжиш.

— Я скінчив, преподобний отче, — відповів дон Хуан. — Якщо ж і забув що-небудь, то вже певно які-небудь дрібниці. Їх Господь Бог милостиво простить мені.

— Як так?! — скрикнув падре Хасинто. — Це ти називаєш дрібницями? А перелюбства, що ти чинив на кожному кроці все своє життя, а жінки, спокушені тобою, а нечисті пристрасті, яким ти віддавався настільки розгнуждано? Ні, брате, зволь-но сповідатися як належить! Від Бога, розпуснику, не укриється жоден з твоїх безсоромних вчинків! Краще покайся у своїх мерзотах і полегши грішну душу!

На обличчі дона Хуана відбилосся страждання і нетерпіння. — Я вже вам сказав, отче, — уперто повторив він, — що скінчив. Клянуся честю, більше мені не в чому сповідатися.

У цю хвилину хазяїн заїзду Посаду де лас Реїнас почув запеклий лемент у кімнаті пораненого.

— Господь з нами, — злякано вигукнув він, перехрестившись, — здається, падре Хасинто виганяє диявола з бідолашного сеньйора. Господи Боже, не дуже-то до душі, коли таке коїться в моєму домі.

Крики лунали досить-таки довго — за цей час можна було зварити квасолю. Часом вони переходили у приглушені наполегливі умовляння, а потім знову чути було дике ревище. Зрештою, падре Хасинто, розчервонілий, мов індик, вискочив з кімнати, і, закликаючи Матір Божу, помчав до церкви. Потому в готелі запанувала тиша; тільки знервований Лепорелло прослизнув до свого пана, що стогнав із заплющеними очима.

По обіді до міста завітав падре Іль— дефонсо, єзуїт, член Товариства Ісуса. Він прямував на мулі з Мадрида до Бургоса і спинився в будинку отця Хасинто, оскільки день був надто спекотний. Падре Ільдефонсо був аскетичного виду чоловік, висхлий, мов стара ковбаса, з бровами, густими, наче волосся під пахвами відставного кавалериста. Випивши разом з хазяїном кислого молока, єзуїт спрямував уважний погляд на отця Хасинто, який марно намагався приховати пригнічений настрій. Стояла тиша, у якій громом лунало дзижчання мух.

— Тут така справа, — мовив, нарешті, змучений падре. — Є в нас тут один великий грішник, що знаходиться при останнім подиху. Знаєте, дон Ільде— фонсо, це — той самий сумної популярності дон Хуан Теноріо. У нього тут була якась сварка, чи двобій — коротше, я відправився сповідувати його. Спочатку усе йшло як по маслу; дуже добре він сповідувався, нічого не скажеш, але як дійшло до шостої заповіді — так і заколодило, і я не домігся від нього ані слова. Каже — йому ні в чому каятись. Отакому-то негіднику, Матір Божа!

Як подумаю, що він найбільший розпусник обох Кастилій... ні у Валенсії, ні в Кадиксі нема йому рівних. Кажуть, лиш за останні роки він спокусив шістсот дев'яносто сім дівиць; з них сто тринадцять пішло до монастирів, біля п'ятдесятьох було убито в справедливому гніві батьками або чоловіками, і приблизно у скількох же серце розірвалося від горя. І от уявіть собі, дон Ільдефон— со, такий розпусник на смертному одрі повторює мені у вічі, начебто *in puncto* перелюбства йому нема в чому сповідатись! Що ви на це скажете?

— Нічого, — мовив по паузі отець єзуїт. — І ви відмовили йому у відпущенні гріхів?

— Звичайно, — скрушно зітхнув падре Хасинто. — Всі мої старання виявились марними. Я так його умовляв, що й у камені розбудив би каяття, — але на цього архімерзотника ніщо не діє. "Грішний, мовляв, у гордині, отче, і клятви переступав, усе, що завгодно; але про що ви мене запитуєте — про це нічого сказати". І знаєте, у чому заковика, дон Ільдефонсо? — падре раптом перейшов на шепіт і поспішно перехрестився. — Я думаю, він пов'язаний з дияволом, от чому не може в цьому сповідатись. Це були нечисті чари. Він спокушав жінок владою пекла. — Отець Хасинто здригнувся. — Вам би глянути на нього, доміне. Я б сказав — це по його очах видно.

Дон Ільдефонсо, член Товариства Ісуса, роздумував.

— Якщо хочете, — вимовив він нарешті, — я погляну на цього чоловіка.

Дон Хуан дрімав, коли отець Ільде— фонсо тихо вступив у кімнату і помахом руки вислав Лепорелло; потім єзуїт сів на ослін у головах постелі й став вивчати змарніле обличчя вмираючого.

По довгій мовчанці поранений застогнав і відкрив очі.

— Доне Хуане, — м'яко почав єзуїт,

— вам, ймовірно, важко говорити.

Дон Хуан ледве кивнув.

— То нічого, — продовжував єзуїт.

— Ваша сповідь, сеньйоре Хуан, лишилася неясною в одному пункті. Я не стану задавати вам питання, але, можливо, ви в змозі дати мені зрозуміти, чи згодні ви з тим, що я вам скажу — про вас.

Очі пораненого з острахом метнулись до нерухомої постаті ченця.

— Доне Хуане, — почав падре Іль— дефонсо майже світським тоном. — Я давно вже чув про вас і міркував — чому ж ви метушились від жінки до жінки, від одного кохання до іншого; чому ніколи ви не могли перебувати, не могли залишатися в тім стані блаженства і спокою, що ми, люди, називаємо щастям...

Дон Хуан очерився в скорботній усмішці.

— Від одного кохання до іншого, — поважно повторив Ільдефонсо. — Немовби вам треба було знову й знову переконувати когось — очевидно, самого себе, — що ви гідні кохання, що ви саме з тих чоловіків, яких кохають жінки, — нещасливий доне Хуане!

Губи пораненого ворухнулися; схоже було, що він повторив останні слова.

— А тим часом, — дружньо продовжував чернець, — ви ніколи не були чоловіком, доне Хуане. Тільки дух ваш був духом чоловіка, і цей дух відчував сором, сеньйоре, і запекло прагнув приховати, що природа обділила вас тим, що даровано кожній живій істоті...

З постелі вмираючого почулось дитяче схлипування.

— От чому, доне Хуане, ви грали роль чоловіка з юнацтва; ви були безмірно хоробрі, авантюристичні, горді і любили виставляти себе на взірець — і все лиш для того, щоб придушити в собі принизливу свідомість, що інші — кращі за вас, що вони — більше чоловіки, ніж ви; і тому ви марнотратно нагромаджували докази.

Ніхто не міг зрівнятися з вами, бо ви тільки прикидалися, ви були безплідні

— і ви не спокусили жодної жінки, доне Хуане! Ви ніколи не знали кохання, ви

— тільки гарячково прагнули при кожній зустрічі з чарівною і шляхетною жінкою зачарувати її своїм духом, своїм лицарством, своєю пристрастю, що ви самі собі розпалювали; усе це ви вміли робити досконало, тому що грали роль.

Але от наставала мить, коли в жінки підламуються ноги. Ймовірно, це було пеклом для вас, доне Хуане, так, це було пеклом, тому що в ту мить ви відчували напад вашої злощасної гордині й одночасно — найстрашніше своє приниження. І вам доводилось вириватися з обіймів, завойованих ціною життя, і тікати, нещасливий доне Хуане, бігти від скореної вами жінки, та ще з якою-небудь рясною неправдою на цих переможних вустах. Ймовірно, це було пеклом, доне Хуане.

Поранений плакав, відвернувшись до стіни. Дон Ільдефонсо встав.

— Бідолаха, — сказав він. — Вам соромно було зізнатися в цьому навіть на святій сповіді. Ну, от бачите, все скінчилось, але я не хочу позбавляти падре Хасинто розкаяного грішника.

Він послав за священником, і коли отець Хасинто прийшов, дон Ільдефонсо сказав йому:

— От що, отче — він зізнався у всьому і плакав. Нема сумніву, що каяття його сповнене смирення; мабуть, ми можемо відпустити його гріхи.